

Пуковник у пензији др Тодор Мирковић

У чланку је објашњена усаглашеност савремене америчке националне и војне стратегије с политиком изградње најновијег „новог светског поретка“. На нивоу научне дескрипције, аутор је презентовао амерички поглед на услове у којима снаге САД могу да се ангажују и ставове о начинима њиховог ангажовања, а назначено је и напуштање ранијих и усвајање нових доктринарних концепата за ангажовање снага САД у различитим условима мира, криза и рата. У анализи најновије америчке ратне доктрине аутор указује на њен офанзивнији карактер, повећан значај техничког чиниоца у рату и специфичности операција „пројекције силе“. У вези с тим, описане су промене у јачини, дислокацији и груписању оружаних снага Сједињених Америчких Држава.

На основу најновијих америчких опредељења, у чланку су поменуте и неке организацијске промене, као смањење бројног стања (броја оперативних команди и јединица) и војног присуства у иностранству (уз техничку модернизацију и побољшање стратегијске и оперативно-техничке покретљивости јединица). Најављену *Стратегију компензације* аутор тумачи као тежњу да се „губитак“ у квантитету накнади одговарајућим квалитетом.

У завршном делу, аутор разматра и неке супротности између жеља и реалности америчких доктринолога. При томе, указује на неусклађеност између настојања САД да изграде свој светски поредак и све израженије сложености света, који је тешко уклопити у једну идеолошку, цивилизацијску и филозофску шему и потчинити једној водећој сили.

Сједињене Америчке Државе и „нови светски поредак“

После распада Варшавског уговора (ВУ) и дезинтегрисања Совјетског Савеза јавиле су се различите теорије о будућем свету (и будућем светском поретку). Неки аутори су сматрали да је биполарност замењена униполарним светским поретком, а други – да је свет у прелазној фази од биполарности ка мултиполарности. У садашњим условима и према констелацији снага, свет је, ипак, више униполаран него мултиполаран. Објективно, у њему постоји само једна земља са свим атрибутима светске суперсиле – Сједињене Америчке Државе.¹ Наиме, неке

¹ Познати амерички политолог и публициста Збигњев Бжежински сматра да би једна земља била светска суперсила без премаца мора да буде супериорна у четири важна подручја моћи: политичком, економском, војном и информативном подручју (видети Zbigniew Brzezinski, *Selective Global Commitment*, Foreign Affairs, № 4/91, стр. 1–20).

земље могу успешно да им парирају само у појединим категоријама моћи и оне, у суштини, имају карактер регионалних сила.

Русија, на пример, наставља да одржава глобалну равнотежу војних, пре свега нуклеарних снага са САД, али је изгубила политички утицај и економски је ослабљена. Економска и војна моћ Кине убрзано се повећавају, али њен политички утицај у свету и даље је релативно мали. Утицај на збивања у савременом свету Кина, као и Русија, може да испољи углавном у Савету безбедности (СБ) Уједињених нација, у којем имају статус сталних чланица. Јапан наставља да корача великим корацима на економском и технолошком пољу и стално јача своје оружане снаге. Међутим, оне су без нуклеарне компоненте и без могућности „проектovanja силе“ далеко изван властитих граница. Слично је и са Немачком, која, као и Јапан, због комплекса историјског наслеђа, и даље прилично „стидљиво“ наступа према страном свету. Остале две војне силе (Велика Британија и Француска), мада са значајним нуклеарним потенцијалима, све више се потискују у сенку економски јачих и политички утицајних држава, а Италија бива заобилажена у решавању чак и ужих регионалних проблема на Старом континенту.

Европска унија, уколико успостави потребну хомогеност, једина ће бити по економској моћи, а можда и по снази политичког утицаја, једнака и, евентуално, јача од Сједињених Држава. Међутим, биће потребно извесно време да се конституише и консолидује као хомогена заједница држава, са јединственим политичким, економским и другим наступом према спољњем свету. Тако ће до јачег афирмисања регионалних сила (Јапана на Пацифику, Кине на Далеком истоку, Русије у источној Европи и централној Азији и Немачке у Европи) и државно-творног конституисања Европске уније, САД остати једина суперсила, способна да самостално и посредством својих савезника испољава снажан утицај на међународна кретања, са настојањима да та кретања усмерава према својим виђењима садашњег и будућег света – „новог светског поретка“.

Тежња за светским лидерством

На основу наведених чињеница, а оптерећене комплексом лидерства из периода „хладног рата“, САД настоје да своје лидерство са подручја тзв. слободног света прошире на опште планетарне просторе. Њихово актуелно руководство сматра да је то и неопходно за развој демократије и тржишне привреде, па је, у вези с тим, веома ангажовано у изградњи „новог светског поретка“, са властитом водећом улогом у њему. Отуда се у образложењу предлога буџета владе САД за фискалну 1996. годину, после набрајања основних циљева и интереса САД у савременом свету, констатује и следеће: „Потреба за снажним америчким лидерством у свим тим подручјима је велика“.²

² *Budget of The United States Government, Fiscal Year 1996, Washington, D.C., фебр. 1995 – Одељак Projecting American Leadership Around the World, стр. 111.*

У тежњи за остварењем водеће улоге у свету Сједињене Државе се у великој мери ослањају на програме помоћи иностранству, на јаке и стратегијски повољно распоређене оружане снаге и на савезничке и пријатељске земље. При томе, посебан значај придају новим улогама НАТО и Уједињених нација, испољавајући тежњу да у тим организацијама задрже и још више учврсте своје водеће место. У вези с тим, у наведеном образложењу буџета владе САД, поред осталог, каже се: „Предвиђени програми помоћи иностранству (21,2 милијарди долара) и за потребе националне одбране (258,3 милијарди долара) подржаће нашу водећу улогу у свету. Ова два програма су нераздвојна и ми намењујемо и припремамо наше оружане снаге првенствено за потребе остваривања интереса и циљева наше спољне политике. Та два програма заједно представљају основу и важан услов за *лидерство САД широм света*“³ (подвукао Т.М.). Ослонац на оружану силу у градњи лидерске улоге САД у свету нагласио је и председник Клинтон у својој поруци нацији, упућеној 26. септембра 1994, у којој је тражио даље квалитативно јачање војне силе и нагласио: „И баш одржавајући јаке и добро опремљене оружане снаге, које подржавају демократске процесе у свету, потврђујемо наше лидерство, нашу ангажованост“.⁴ Сем ослономцем на оружану силу, остваривање својих лидерских амбиција САД настоје да постигну и уз помоћ (или посредством) савезничких и пријатељских земаља. Велике напоре улажу и у остваривање утицаја на рад Савета безбедности УН, у чему су у последње време постигле значајне резултате. Д.Л. Карнс, поред осталог, пише „да више не постоји опасност да УН не реагују чврсто и одлучно, пошто се Русија показала као чест пратилац америчких иницијатива. Тако су САД, као једина преостала суперсила наследиле одговорност да помогну УН у покушајима да очувају мир широм света“.⁵ Карнс томе додаје да је читава серија резолуција јединствено усвојена, што одражава обновљен и функционалан Савет безбедности „вођен само једном једином суперсилом“.

Новине у америчкој војној стратегији

Опште о стратегији САД

У америчкој теорији и пракси *стратегија* има вишеструко значење, које се обележава придевима као што су национална, велика, глобална, војна и слично. Према устаљеној дефиницији, *национална стратегија*, на пример, јесте „вештина и наука примене националне моћи у свим околностима у време мира и у рату, ради остваривања националних циљева“, док се *војна стратегија* означава као „вештина и наука употребе војне силе у свим околностима ради постизања циљева нацио-

³ Исто.

⁴ Исто.

⁵ Darien L. Kearns, *The Need for Criteria in UN Peace Operations*, Military Review, № 7/94, стр. 34–42.

налне безбедности путем употребе или претњом употребе оружане силе".⁶ Дакле, национална (велика глобална) стратегија у својој реализацији користи сва средства „националне моћи“ ради остваривања општих, националних интереса и стратегијских циљева у време мира и у време рата. Војна стратегија, као вештина и као наука, изналази путеве за одвраћање од агресије у време мира и победу у рату с ослоном, пре свега, на оружане снаге. Она је део националне стратегије и формулише смернице за коришћење оружане силе у остваривању циљева националне политике и стратегије.

За остваривање циљева националне стратегије користе се готово сви важни национални ресурси – политички, економски, техничко-технолошки, информативно-пропагандни и војни, а *акције и операције* које се предузимају за остваривање тих циљева, по правилу, имају „међуагенцијски“ карактер, тј, предузимају се и спроводе снагама и средствима већег броја органа владе САД: Министарства одбране, обавештајних организација, Министарства иностраних послова итд. У свим тим акцијама и операцијама које се предузимају у време мира, кризним и ратним условима користе се и оружане снаге: у миру за развој војне сарадње и пружање војне помоћи савезничким и пријатељским земљама и као подршка спољној политици САД; у кризним ситуацијама, путем демонстрирања војне силе, претњи и застрашивања, за одвраћање потенцијалног противника од евентуалне агресије на САД или њихове савезнике, а у време рата предузимањем војних операција на бојишту. На тај начин, како се наглашава у америчкој војној литератури, остварује се „континуитет“ војних акција и/или операција с акцијама других агенција владе САД и савезничких држава.⁷

Нова усмерења војне стратегије Сједињених Америчких Држава

Током „хладног рата“, све до 1990/91. године, војна стратегија САД, у конципирању употребе својих оружаных снага, била је оријентисана првенствено према бившем Совјетском Савезу и ВУ, тј. према парирању војној моћи СССР-а и његових савезника, а онда и према земљама тзв. трећег света. Промене које су настале на међународној војно-политичкој ецени од 1989. до 1990. године одразиле су се на стратегијске процене и на гледања САД на карактер и будућу *слику рата*.

Претходно усвојене процене о смањеној опасности од општег нуклеарног рата допуњене су крајем осамдесетих година и проценом о смањеној опасности од великог конвенционалног рата. Те процене су потврђене и још јаче учвршћене после окончања „хладног рата“. Међутим, политички и војни аналитичари САД проценили су да су и после „хладног рата“ остале многе супротности у савременом свету и

⁶ John M. Collins, *Grand Strategy*, Annapolis, Md, 1973.

⁷ Terry L. Rice, *Forging Security Through Peace, Crisis and War*, Military Review № 4/92, стр. 14–26, и Edward E. Thurman, *Shaping an Army for Peace, Crisis and War*, исто, стр. 27–35.

многое опасности које прете новим сукобима мањих размера. То су, пре свега, локални и регионални сукоби (унутрашњи етнички, верски, социјални и други потреси, међудржавни спорови и слично), међународни тероризам и други видови угрожавања међународне стабилности и интереса САД у свету, који, како се наглашава у америчкој штампи, условљавају одговарајуће реаговање САД, као водеће светске силе, заједно са њиховим савезницима и пријатељским државама.⁸

Измењена војно-политичка ситуација у свету и стратегијске процене које су је пратиле, умногоме подређиване политичким интересима и стратегијским циљевима САД, битно су утицале на промене у америчкој стратегији (националној и војној), на њену основну оријентацију, на захтеве које она поставља оружаним снагама САД и на начине испуњења тих захтева. Тако је оријентација првенствено према Совјетском Савезу и ВУ релативно брзо замењена „глобалном оријентацијом“,⁹ „еластични одговор“ на совјетске акције „одговором на регионалне кризе“, а „истурена одбрана“ – „истуреним присуством“ и концептом „пројектовање силе“.

Мада је код америчког војног руководства ослобађање од „комплекса совјетске претње“ неко време било релативно споро и с приметним неповерењем, највише политичко руководство САД на промене у СССР-у и ВУ реаговало је много брже и одлучније. Тадашњи председник САД, Џорџ Буш, већ августа 1990. године, у свом говору у Институту Аспен, прокламовао је „нову америчку регионалну војну стратегију“ (*New American Regional Defense Strategy*), на основу које је преусмерена пажња са „јучерашње опште (совјетске) претње на будуће регионалне изазове и шансе“.¹⁰

Рedefинисање задатака оружаних снага Сједињених Америчких Држава

Из наведеног стратегијског преусмерења произишли су нови задаци за оружане снаге САД, и то:

- одржавање ефикасног нуклеарног детерента и способност доношења пораза противнику, уколико одвраћање не успе;
- очување и проширење постојеће „стратегијске дубине“, тј. присуства и утицаја САД изван граница ранијег „слободног света“, помоћу истуреног базирања и „пројектовања силе“;

⁸ Адмирал П.Д. Милер у вези с тим наглашава: „Уместо једне главне, лако уочљиве претње, ми се сада суочавамо са дисперзованим опасностима, које захтевају наше шире ангажовање, али и разноврсније коалиције“. (Адмирал Paul David Miller, *US Atlantic Command – Focusing on the Future*, Military Review, № 9/94, стр. 5–13).

⁹ „Глобална оријентација“ подразумева да се интереси политике САД не задржавају на граници са некадашњим Источним блоком; они су се проширили далеко иза бивше „гвоздене завесе“ (Т.М.).

¹⁰ Опширније о „регионалним изазовима и шансама“, на које су САД „позване“ да реагују, видети: Генерал Ј.Н. Binford Peray, *Building Projection Army*, „Military Review“, № 7/94, стр. 5–16.

– брз и ефикасан одговор на регионалне кризе, нарочито оне у подручјима од посебног националног интереса САД;

– способност брзог ојачања и попуне ради ефикасног одговора на евентуалне нове претње непосредном угрожавању територијалног интегритета и државног суверенитета Сједињених Америчких Држава.

Ти задаци формулисани су одмах после усвајања нове америчке регионалне војне доктрине и садрже неке претпоставке „хладног рата“. Касније су ти задаци редефинисани и сведени на свега три, при чему је „одговор на регионалне кризе“ стављен на прво, а нуклеарно одвраћање и одмазда на последње место. Између је „учешће снага САД у мировним операцијама Уједињених нација“.

У реаговању на регионалне кризе и изазове Сједињене Државе се у великој мери ослањају на савезничке и пријатељске земље и њихове оружане снаге, поред осталог и због тога што амерички војни аналитичари процењују и: 1) да снаге САД ипак не би могле саме успешно да одговоре на све изазове; 2) да део терета треба да поднесу и савезници, јер се акције предузимају и у њихову корист, и 3) да треба да се избегну властити губици у људству.

Промене у јачини, структури и распореду оружаних снага

Измењен однос снага (политичка, војна) у свету и нова гледишта САД на проблем рата и мира у вези с тим условили су (и омогућили) промене у јачини, структури и борбеном распореду оружаних снага Сједињених Америчких Држава. Те промене се остварују како на основу обавеза преузетих међународним уговорима о смањењу снага и наоружања, тако и на основу процена Пентагона о стању, потребама и могућностима снага Сједињених Америчких Држава.¹¹ Главна обележја тих промена су смањење снага и наоружања, предислокација, прегруписавање и преоружање јединица.

Смањење бројног стања

Од окончања „хладног рата“ оружане снаге САД готово стално су у процесу смањења бројног стања. Тим смањењем обухваћене су све три компоненте америчке војне силе: активна војска, организована резерва и грађанска лица у оружаним снагама – све заједно означене као *тоталне снаге*.

Стање тих снага у 1989. и 1994. години приказано је у следећој табели.

¹¹ Током протекле две године, у Министарству одбране САД изведена су два комплетна „прегледа“ стања и могућности оружаних снага Сједињених Држава. Прво, 1993. године, обављен је тзв. целовит („од врха до дна“) преглед (Bottom-Up Review) стања и војних потреба САД, а затим, у 1994. години, и „Преглед стања нуклеарних снага“ (Nuclear Posture Review). Резултати тих „прегледа“ искоришћени су за планирање развоја оружаних снага САД и њихове материјалне (финансијска) подршке (видети наведени предлог буџета владе САД за фискалну 1996. годину, стр. 122).

Табела 1

Тоталне снаге	Стање у фискалној години	
	1989.	1994.
АКТИВНЕ КОМПОНЕНТЕ:		
– КоВ	781.000	536.000
– РВ	601.000	429.000
– РМ	603.000	509.000
– Морнаричка пешадија	200.000	170.000
Свега	2,185.000	1,644.000
РЕЗЕРВНЕ СНАГЕ ¹²	1,213.000	928.000
ГРАЂАНСКА ЛИЦА У ОС ¹³	1,038.000	912.000
Укупно	4,436.000	3,478.000

Тоталне снаге САД 1989. и 1994. године

Највећа смањења се односе на стратегијске нуклеарне снаге, што је, пре свега, резултат споразума о смањењу стратегијских снага, постигнутих између САД и СССР-а, односно САД и Руске Федерације, познатих као СТАРТ I и СТАРТ II. Према тим споразумима, број носача нуклеарних бојних глава стратегијске намене до 2003. године, означене као „крајњи циљ“, треба да буде више него преполовљен у односу на стање из 1989. године, што се види из табеле 2.

Табела 2

Стратегијске нуклеарне снаге САД	Стање 1989.	Предвиђена смањења до 2003.	
Интерконтиненталне балистичке ракете	1.000	585	400–500
Подморнице на нуклеарни погон	34	16	14
Балистичке ракете на подморницама на нуклеарни погон	608	384	336
Стратегијски бомбардери	268	140	око 70 ¹⁴

Извор: према предлогу буџета владе САД за фискалну 1996. годину.

¹² Резервне снаге сачињавају национална гарда КоВ и РВ и организована резерва сва четири вида оружаних снага. Јединице тих компонената, према попуњености, опремљености и борбеној оспособљености приближно су једнаке јединицама „Б“ категорије. Део тих јединица је интегрисан у више тактичке јединице (бригаде и дивизије) активног дела КоВ, с којима учествују у војним вежбама и маневрима, па и у ратним операцијама. У рату у Персијском заливу 1991. године, на пример, учествовало је 146.000 припадника резервних снага (компоненти).

¹³ Грађанска лица у оружаним снагама САД обављају веома разноврсне задатке – од помоћних радника и службеника, стручњака за одржавање ратне технике, инжењера и техничара у војним лабораторијама и на опитним полигонима, до високих војних функционера у Министарству одбране, укључујући секретара за одбрану и његове помоћнике и заменике. Грађанска лица у оружаним снагама САД обављају многе дужности које у другим армијама обављају војна лица, па је разумљиво што се убрајају у „тоталне снаге“.

¹⁴ Као и 82 бомбардера типа Б-1, који ће бити пребачени у категорију снага за тактичке намене.

Смањење војног присуства на страним територијама

Војно присуство САД на страним територијама током „хладног рата“ било је основни елемент стратегије „истурене одбране“. Пред крај тог рата (1988) САД имале су изван властитих граница 523.000 војника – 357.000 у Европи, 108.000 у југоисточној Азији и на Далеком истоку и 58.000 у другим деловима света. Процесом промена у оружаним снагама САД и њиховим прилагођавањем захтевима америчке стратегије за услове после „хладног рата“ обухваћено је и смањење снага САД на страним територијама. Највећа смањења те врсте односе се на војно присуство САД у Европи, што је резултат како измењене војно-политичке ситуације у том делу света, тако и обавеза из постигнутих споразума о нуклеарним и конвенционалним снагама у Европи. Према усвојеним плановима, снаге САД у Европи смањене су са 320.000 у 1990. на око 100.000 људи до краја 1994. године. Та смањења се односе, углавном, на снаге САД на централном европском војишту,¹⁵ док је у новије време испољена тенденција да се војно присуство САД на југу Европе не смањује, већ повећава. Конкретан пример за то је успостављање војног присуства САД на територији бивше југословенске републике Македоније.

Смањење људства и повлачење дела снага САД са страних територија праћено је, истовремено, реорганизовањем и прегруписавањем јединица. При томе, тежиште је на тзв. лаким јединицама, јединицама за брзе интервенције (ваздушнодесантне, ваздушнопокретне, морнаричкодесантне) и јединицама за специјалне операције, тј. на снагама и средствима прилагођеним за ангажовање у локалним и регионалним сукобима. Стање и предвиђена смањења снага тзв. опште намене приказани су у табели 3.

Оперативно груписање снага копнене војске

После промена јачине и структуре оружаних снага САД, све јединице КоВ САД груписане су у четири корпуса: три су у САД (1, 3. и 18), а један (5) у Европи (Немачка). Први корпус, према новим плановима Пентагона, предвиђен је за ангажовање у зони Пацифика (на азијско-пацифичком ратишту), а 3. корпус, који је раније био означен као тенковски или „тешки“, намењен првенствено за европско ратиште, сада се делимично трансформише у „лаки“ корпус и додељује му се већи број улога у оквиру концепта „пројектовање снага“. У новим стратегијским условима, КоВ САД посебан значај придаје 18. ваздушнодесантном корпусу, који се сматра најпогоднијим и има највеће искуство

¹⁵ Снаге КоВ САД у Европи, на пример, до краја ове године смањиће се на 65.000 људи, према 230.000 у 1989. години. Један од њена два корпуса на централном европском војишту (7.АК) повучен је из Немачке и расформиран, а јединице другог (5.АК) интегрисане су у мултинационалне формације – у два мултинационална корпуса (према публикацији World Defence Almanac, 1993–1994, Лондон, 1994).

Снаге опште намене САД

Тактичке здружене и друге јединице	Стање 1989.	Предвиђена смањења до 1995.	крајњи циљ
ЈЕДИНИЦЕ АКТИВНЕ ВОЈСКЕ			
– Дивизије КоВ	18	12	10
– Носачи авиона РМ	16	11	11
– Вингови поморске авијације	13	10	10
– Ратни бродови и подморнице	287	197	161
– Дивизије (ваздушни вингови морнаричке пешадије)	3/3	3/3	3/3
– Вингови тактичке авијације (ЛБА) РВ	25	13	13
РЕЗЕРВНЕ СНАГЕ			
– Борбене бригаде КоВ	56	48	42
– Вингови поморске авијације	2	1	1
– Носачи авиона РМ	0	1	1
– Остали ратни бродови	26	19	16
– Дивизије (ваздушни вингови морнаричке пешадије)	1/1	1/1	1/1
– Вингови тактичке авијације РВ	12	8	7
СНАГЕ ЗА СТРАТЕГИЈСКУ ПОКРЕТЉИВОСТ			
– Авиони за стратегијски ваздушни транспорт	367	354	око 245
– Бродови за прекоокеански транспорт	163	149	174

Извор: према предлогу буџета владе САД за фискалну 1996. годину.

за ангажовање у локалним и регионалним ратовима. Јединице 5. корпуса у Немачкој интегрисане су у два мултинационална корпуса: 1. окд постала је део 2. немачког армијског корпуса, док је 1. окд немачке КоВ постала део 5. америчког корпуса. Ранија команда 8. корпуса на Далеком истоку постојаће само фиктивно.

Јачање улоге снага за специјалне операције

У регионалној војној стратегији САД веома су значајне снаге за специјалне операције (Special Operations Forces – FOS). Из састава КоВ у те снаге улазе: тзв. специјалне снаге („зелене беретке“), јединице ренџера, јединице за тзв. цивилне послове и јединице за психолошка дејства. Из ратног ваздухопловства то су јединице (вингови) за специјалне операције, а из ратне морнарице – јединице (групе) за специјално ратовање и тимови подводних диверзаната.¹⁶ Све те јединице, јачине око 48.000 људи, потпадају под Команду за специјалне операције, са седиштем у ваздухопловној бази Мак Дил (Флорида) која руководи тим јединицама посредством истоимених видовских команди. У категорију снага за специјалне операције могле би, условно, да се укључе и

¹⁶ Према публикацији World Defence Almanac, 1993–1994, Лондон, 1994.

обавештајне јединице. Међутим, оне потпадају под посебну команду за обавештајну делатност и безбедност, са седиштем у бази Форт Белвоир. Тој категорији делатности и средствима којима се она остварује у новој војној стратегији САД придаје се велики значај.

Групација стратегијских снага за „одговор на кризе“

Јединице 18. ВДК (82. вдд, 101. впоkd и друге), снаге за специјалне операције и снаге морнаричке пешадије (три дивизије и три ваздухопловна винга) чине снаге за *брзе интервенције*. Њима се, по потреби, могу придати неки други „лаки“ елементи КоВ, уз редовну подршку одговарајућих снага ратног ваздухопловства и ратне морнарице. Те снаге, с обзиром на улогу и задатке који им се додељују, означавају се као „стратегичке снаге за одговор на кризе“ (Strategic Crisis Response Forces). Из тих снага издвајају се посебне јединице, које се припремају и оспособљавају за хитно или почетно ангажовање.¹⁷

Замена квантитета за квалитет или „стратегичка компензација“

У поруци нацији, 26. фебруара 1994, председник Клинтон је, у својству врховног команданта оружаних снага САД, рекао да жели да има оружану силу коју ће сачињавати најбоље мотивисана, најбоље обучена и најбоље технички опремљена армија – армија која ће одражавати моћ једине преостале светске суперсиле. Изјава председника Клинтона, која је имала заповедни призив, са префиксима „нај“, остварује се у обуци, опремању и борбеном оспособљавању оружаних снага САД уопште, с наглашеном тежњом за квалитативним јачањем америчке војске.

Тежња да се „губитак“ у квантитету надокнади квалитетом објашњена је у „стратегичкој компензацији“, коју је још крајем 1991. године (после рата у Персијском заливу) формулисао Харолд Браун, бивши секретар за одбрану САД и познати нуклеарни физичар. Суштина те „компензације“ садржана је у девизи: мање људства и гвожђа, а више средстава врхунских технологија. Дакле, неопходна је већа професионализација војске, већи ослонац на системе командовања, контроле, везе и обавештајних делатности (C³I), на савременије системе ПВО и ПРО, и на оружја просторног и прецизног дејства, а све ради постизања жељених резултата у рату са мало људских губитака. И у образложењу буџета владе САД за фискалну 1996. годину, у одељку у којем се говори о финансирању војних активности, децидирано се захтева очување „технолошке супериорности“, која је „главно обележје америчке војске“. „Садашње инвестиције треба да нам обезбеде војно-технолошки примат и у 21. веку“, каже се у том извору.

¹⁷ Видети: Thomas Rosman, *Initial Deployment Bigades*, „Military Review“, № 2/92, стр. 73 – 80.

Захтеви који се постављају оружаним снагама САД – да морају да буду припремљене и оспособљене за ангажовање у различитим стратегијским ситуацијама и у географским, климатским, предвиђеним и непредвиђеним условима, самостално или у сарадњи са снагама других земаља и/или међународних организација – условљавају развој и примену различитих (за поједине услове применљивих) доктринарних концепата. И у време „хладног рата“, у ствари, Сједињене Државе су, као војна суперсила за поједине врсте рата (општи светски, нуклеарни, конвенционални, специјални, локални, ограничени) имале посебне стратегије. За њихово остварење утврђивани су одговарајући оперативни поступци или доктринарни концепти. Неке од ранијих стратегија су напуштене или су замењене новим, а неке су с обзиром на значај који им се придаје – потиснуте у страну. Слично је и са доктринарним концептима. Тако је стратегија „еластичног одговора“ замењена стратегијом „реаговања на регионалне кризе“, а стратегија „истурене одбране“ – стратегијом „пројектовање силе“ или „пројектовање снага“. Исто тако, доктринарни концепт „ваздушно-копнена битка“ замењен је концептом „ваздушно копнене операције“, а концепт „удара по снагама у дубини“, познат под скраћеницом FOFA – концептом „операције из свих димензија“.

Мировне операције, које организују и предузимају Уједињене нације, а у којима учествују и снаге САД, разврстане су у три категорије: за очување, за изградњу и за наметање мира. Све операције, како се према актуелним америчким гледиштима предвиђа, биће здружене (међувидовске), већину ће чинити *заједничке* (мултинационалне или коалиционе), а неке ће бити и *међуагенцијске операције* (уз ангажовање и војних и цивилних снага и средстава).

„Пројектовање силе“

Стратегијски концепт „пројектовање силе“ (Power projection) или „пројектовање снага“ (Force projection) произишао је из новонасталих околности: смањено је војно присуство САД у иностранству и повећана „стратегичка дубина“ (или дубина националних интереса САД), па је повећана вероватноћа могућег америчког војног ангажовања широм света.

Ранија стратегија „истурене одбране“ ослањана је на веома јаке снаге САД на истуреним положајима у Европи и на Далеком истоку. Њихов основни (готово једини) задатак је био да „приме први удар“ снага СССР-а и ВУ, и да обезбеде прихват ојачања која би дошла из САД и Велике Британије. Сада су снаге САД у Европи редуковане на мање од трећине ранијег стања, а могућа војна ангажовања САД предвиђају се на простору читаве Европе, Медитерана и делу Азије. У тим ангажовањима користиле би се снаге САД са „истурених положаја“,

које више нису чврсто везане за те положаје,¹⁸ али главнину – како се у америчкој војној штампи наглашава, сачињавале би снаге које би се пребациле из сталних база из Сједињених Америчких Држава.¹⁹

„Пројектовање силе“, као стратегијски концепт и оперативни водич, подразумева да оружане снаге САД правовремено стигну на бојиште, спремне за свако изненађење и за сваки могући ток догађаја: за насилно или ненасилно искрцавање, конвенционално или неконвенционално ратовање, добро развијену инфраструктуру или без ње, повољан (пријатељски) или неповољан (непријатељски) пријем код локалног становништва итд. „Пројектовање силе“ подразумева мноштво активности снага САД у кризним ситуацијама и ратним условима: од њиховог присуства на страним територијама, на морима и океанима, преко демонстрирања силе и претње силом, до ангажовања у специјалним и класичним војним операцијама.

Еволуирање „ваздушно-копнене битке“ у „операције из свих димензија“

„Ваздушно копнена битка“, као доктринарни концепт КоВ и РВ САД, озваничен у издању основног борбеног правила КоВ FM 100-5 из 1982. године, временом је еволуирао, и то, прво, у „ваздушно-копнену битку будућности“ (Air-Land Battle-Future), затим у „ваздушно-копнене операције“ (Air-Land Operations)²⁰ и, најзад, у „операције из свих димензија“ или „сведимензионалне операције“ (Full-dimensional Operations). Та еволуција праћена је променама у гледиштима на улогу људског и техничког чиниоца у рату, на која су утицали, поред осталог, достигнућа у развоју војних технологија и искуства из последњих ратова које су водиле снаге Сједињених Америчких Држава.

Мада је у концепту „ваздушно-копнена битка“ (ВКБ) ослонац био на борбеним средствима великог домета, велике прецизности и велике ватрене моћи, због чега је често поистовећиван са концептом „удара у дубину“²¹, у њему је ипак тежиште било на људском чиниоцу. Касније варијанте тог концепта помериле су тежиште према техничком чиниоцу. У образложењу концепта „ваздушно-копнене битке будућности“, на

¹⁸ За рат у Персијском заливу 1991. године, на пример, са положаја на централном европском војишту подигнут је читав 7. корпус КоВ САД. То је био први случај да се једна оперативна јединица КоВ САД помера са ЦЕВ-а, при чему је ангажована чак и изван европског ратишта.

¹⁹ У новом издању борбеног правила FM 100-5 (из 1993), у којем је једно посебно поглавље посвећено „пројектовању снага“, поред осталог, каже се: „Пројектовање снага значи да ми на кризе одговарамо првенствено снагама из САД“ (Michael Rampry, *The Keystone Doctrine – FM 100-5*, „Military Review“, № 6/94, стр. 15-24).

²⁰ Концепт ваздушно-копнене операције озваничен у Приручнику (Publ.) No 1-Joint Warfare of the US Armed Forces из 1991. године.

²¹ На поставкама концепта „ваздушно-копнене битке“ у НАТО био је разрађен и усвојен концепт удара по снагама у дубини (снагама које следе или се приближавају – по другим ешелонима), познат под скраћеницом FOFA (Follow-on Forces Attack).

пример, генерал Саливан је, поред осталог, навео „да ће се битке у 21. веку водити са мало војника опремљених оружјима високих технологија“.²²

Значај техничког чиниоца рата још више је повећан у концепту „ваздушно-копнене операције“, у којем се децидирано захтева „да се користе ресурси уместо снага“. „Тај концепт“, каже генерал Фос, „захтева да се правовремено лоцира непријатељ, нападне средствима великог домета и створе услови за одлучујућу битку, која се не би предузимала пре него се такви услови створе“.²³ Концепт „ваздушно-копнене операције“ настао је на основу искустава из рата у Персијском заливу, где су тестирана и практично примењена достигнућа САД на пољу војних технологија током осамдесетих година. Према том концепту, неопходна је још непосреднија сарадња и координација свих видова, посебно КоВ и РВ, и масовна дејства из ваздушног простора са копна и са мора ради неутралисања противника и стварања услова за предузимање операција на копну „у којима се од почетка преузима иницијатива и битке усмеравају према властитом нахођењу и жељеном исходу“.²⁴

„Операције из свих димензија“ (Full-dimensional Operations) најновији је доктринарни концепт из серије еволуирања „ваздушно-копнене битке“. Подразумева готово истовремено ангажовање снага и средстава са копна, са мора, из ваздушног простора и из космоса (у функцији система командовања, управљања, веза и извиђања – С³I). Концепт „операције из свих димензија“, како се интерпретира у америчкој војној штампи, уноси на бојиште многе промене у начину извођења борбених дејстава/операција.

Почетком осамдесетих година у ратну доктрину САД, поред стратегије и тактике, уведен је и оперативни ниво ратовања. У концепту „операције из свих димензија“ та подела донекле губи значај, као што у многим случајевима неће постојати граница између фронта и позадине, односно између борбе из непосредног додира и дејстава у дубину. Уместо уобичајених подела војшта (на страни противника) по фронту и дубини, у концепту „операције из свих димензија“ уведен је појам „бојишни простор“ (Battle Space), којим се обухвата читава противникова територија, са све три њене димензије. Тај концепт уводи и начело „истоветност и дубина“ (Simultaneous and depth), под којим се подразумевају истовремени удари по одабраним циљевима на читавом „бојишном простору“, са или без напада са фронта. Према концепту „ваздушно-копнена битка“, дејства у дубину (Deep operations) допуњавана су операцијама на фронту или борбом из непосредног додира (Close operations), увек у непосредној вези и с јединственим циљем. „Сада, према ревидираној доктрини, дејства у дубину могу имати потпуно

²² Генерал Gordon R. Sullivan, *Doctrine – A Guide to the Future*, „Military Review“, № 2/92, стр. 6.

²³ Генерал John W. Foss, *Building the United States Army for Twenty-First Century*, RUSI Journal, Winter 1991, стр. 13–17.

²⁴ Из уводног коментара часописа „Military Review“, № 4/92, стр. 1.

различит склоп циљева од оних на фронту. Она, у ствари, могу имати чак и главни циљ“, каже М.Р. Ремпи.²⁵ У таквим условима, од КоВ захтева се да буде оспособљена за дејства у читавом спектру хоризонталног и вертикалног деловања, да дејствује често са истим почетним ешелонирањем, бришући линије између нивоа ратовања.

Офанзивни карактер нових доктринарних концепата

Током еволуирања концепта „ваздушно-копнене битке“ у америчку ратну доктрину уношена је све већа *офанзивност*, која је видно назначена у концепту „добивање прве битке“, озваниченом у издању борбеног правила FM 100-5 из 1976. године, да би у концепту „ваздушно-копнена битка“ била још снажније наглашена. У борбеном правилу FM 100-5 из 1993. године наглашено је да се „стара формула ваздушно-копнене битке за операције уопште трансформише у *офанзивне операције специфично*“. Офанзивни карактер садашње америчке ратне доктрине најјаче је изражен у концепту „операције из свих димензија“, који је настао из искустава стечених у рату у Персијском заливу, али и на основу достигнућа у војним технологијама и процена о „предностима САД и њихових савезника у могућностима да воде операције у конвенционалним условима ратовања“, операције, које – како се наглашава у америчкој штампи, с обзиром на те предности, треба да имају изразито офанзивни карактер.

„Операције без оружане борбе“

У нову регионалну стратегију САД уведен је и појам „операције без оружане борбе“ или „нератне операције“ (Operations Other Than War).²⁶ Том типу „операција“ посвећено је посебно поглавље у борбеном правилу FM 100-5 из 1993. године. „Операције без оружане борбе“, по правилу, предузимају елементи снага САД (претежно снаге за специјалне операције) самостално или у сарадњи с органима других агенција Владе САД (најчешће са Централном обавештајном агенцијом) и са снагама других земаља. Оне се предузимају како у време мира, тако и у условима кризног или ратног стања.²⁷ У време мира, то су претежно обавештајне акције, остварење програма војне помоћи иностранству, укључујући и помоћ локалном становништву да се организује у герилске или противгерилске групе, учешће у тајним операцијама које организују

²⁵ Michael R. Rampy, *исто*.

²⁶ У неким написима овај појам се преводи и као „операције без објаве рата“, што, мислимо, не одговара суштини појма.

²⁷ У наведеном борбеном правилу се наглашава да „операције без оружане борбе“ не подразумевају одсуство оружане борбе, тј. да се оне не подразумевају само у нератним условима. У ствари, оне се могу предузимати упоредо пре или после оружане борбе (рата) или независно од ње. Оне могу да допуне борбене операције које су у току, да подрже план и захтеве амбасадоровог домаћина или да на други начин служе вишем стратегијском циљу.

и спроводе обавештајне организације САД, отклањање природних и других непогода, и друго. У кризним ситуацијама оне се проширују на испоруке средстава наоружања и војне опреме страни (или странама) наклоњеној политици САД, спровођење психолошко-пропагандне и друге делатности у корист те стране итд. „Операције без оружане борбе“ предузимају се и у рату у којем учествују (или не учествују) оперативне јединице снага САД. Такве операције предузимају претежно снаге за специјална дејства, које интензивирају обавештајно-диверзантску активност, психолошко-пропагандну делатност, разноврсно инфилтрирање у редове противникове војске, и друго. У америчкој војној штампи се наглашава да су снаге за специјалне операције у рату у Персијском заливу „представљале трећи ешелон“ и да су значајно допринеле успеху мултинационалних снага.

Здружене међуагенцијске и заједничке операције

У новој регионалној војној стратегији САД полази се од претпоставке да ће војно реаговање САД на регионалне сукобе подразумевати скоро редовно предузимање *здружених* (вишевидовске), *међуагенцијских* (војне и цивилне) и/или *заједничких* (мултинационалне, коалиционе) операција:

– *Здружене (вишевидовске) операције* нису новина у америчкој ратној доктрини. У последње време највећа и најсложенија таква операција изведена је крајем 1989. године – „Операција оправдан циљ“, у Панами. Засновано претежно на искуствима из те операције, разрађено је и издато ново упутство за здружене операције (Publ. 3.0 – Doctrine for Joint Operations), у којем се посебно наглашава значај тих операција и разрађују начела на којима оне почивају.

– Посебна новина нису ни *међуагенцијске операције*, тј. заједничке акције и операције оружаних снага и појединих елемената агенција или органа владе Сједињених Држава. Међутим, видови тих акција и операција и начини њиховог спровођења сада се теоријски уобличавају, уносе у нова борбена правила и упутства и у програме војне обуке.

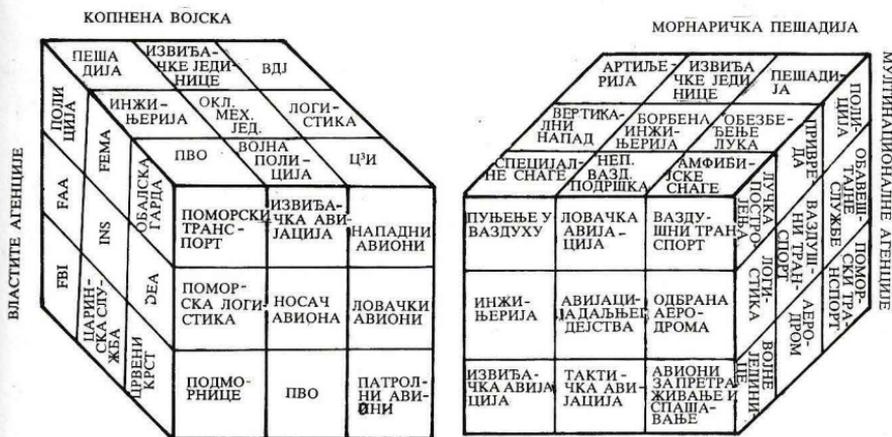
– У новим борбеним правилима и упутствима за употребу видова и родова оружаних снага САД посебан нагласак је на *заједничким* (мултинационалне, коалиционе) операцијама, које ће снаге САД предузимати заједно са снагама пријатељских и савезничких држава. Гледања на ту врсту операција произишла су претежно из искустава стечених у рату у Персијском заливу, у „Операцији пустињска олуја“.

Даља разрада и реализација замисли о здруженим, међуагенцијским и заједничким операцијама, посебно у њиховој припремној фази, поверена је америчкој атлантској команди – највећој здруженој команди на територији Сједињених Држава. Основни задатак те команде, како наглашава њен командант, адмирал Милер, јесте: „обезбедити оружане снаге САД тако обучене и оспособљене да као *здружене формације*

успешно извршавају додељене им задатке ма где то било потребно у свету“.²⁸

У Атлантској команди разрађен је и усвојен „концепт“ назван *Пакет прилагодљивих здружених састава (Adaptive Joint Force Package)*, чији је смисао сагледавање и практично остваривање могућности комбиновања и груписања снага и средстава у здружене, међуагенцијске и заједничке саставе за обављање задатака у миру, за време криза и/или у рату. Аутор тог концепта, адмирал Милер, могућност комбиновања разних војних и цивилних елемената у наведене саставе илуструје на примеру Рубикове коцке, кориштењем њених шест страница, од којих четири за елементе видова и родова оружаних снага САД и савезничких држава, једну за елементе цивилних органа (агенција) САД и једну за елементе савезничких и пријатељских земаља (прилог 1). Од укупно 54 квадрата, са шест страница коцке, могуће су бројне комбинације у формирању здружених међуагенцијских и заједничких састава, зависно од конкретне ситуације и захтева команданата војишта. Структуру наведених састава одређују, у основи, задаци и услови у којима они треба да се обаве. Који би елементи оружаних снага могли да сачињавају здружене и заједничке саставе за поједине задатке или ситуације (истурено војно присуство или демонстрирање силе, за мировне операције и реаговање на регионалне кризе) наведено је, начелно, у прилогу 2.

Из прилога 2 види се да „истурено присуство“ могу да сачињавају само снаге САД, али и заједничке (коалиционе) снаге. Слично је и са



FBI – Federal Bureau of Investigation (Федерални биро истраживања; контраобавештајна служба)

FAA – Federal Aviation Agency (Федерална ваздухопловна управа)

INS – Internal Security (Унутрашња безбедност)

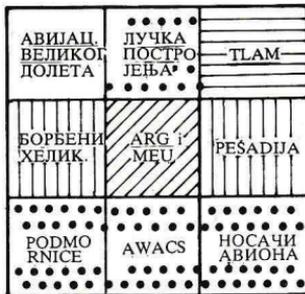
FEMA – Federal Emergency Relief Administration (Федерална управа за спасавање и отклањање непогода)

DEA – Drug Enforcement Agency (Агенција за борбу против наркотика)

Могућност комбиновања здружених и заједничких састава према Рубиковој коцки

²⁸ Адмирал Paul David Miller, *US Atlantic Command – Focusing on the Future*, „Military Review“, № 9/94, стр. 5–13.

„ИСТУРЕНО ПРИСУСТВО“



ЗАЈЕДНИЧКО „ИСТУРЕНО ПРИСУСТВО“

МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ



ВОЈНО РЕАГОВАЊЕ САД НА РЕГИОНАЛНЕ КРИЗЕ И СУКОВЕ

ЛЕГЕНДА



PB

ТЛАМ – Tomahawk Land Attack Missile (Крстарећа ракета за лансирање са копна)



КоВ

ARG – Amphibious Readiness Group (борбено спремна амфибијска група)



PM

MEU – Marine Expeditionary Unit (експедициона јединица морнаричке пешадије)



Морнаричка пешадија

AWACS – Airborne Warning and Control System (авионски систем за осматрање и рано упозорење)



Цивилне агенције



Међународно учешће

Могућа структура снага за поједине задатке – ситуације

мировним операцијама и реаговањем на регионалне кризе. Учешће снага САД у мировним операцијама, наиме, редовно ће бити у заједници са снагама других земаља, док реаговање на регионалне кризе може да буде и самостално, али само изузетно. У свим наведеним случајевима најзаступљеније би биле јединице које, с обзиром на своју обученост, организованост и опремљеност, на најбољи начин остварују концепт „пројектовање силе“ и гарантују остваривање жељеног циља.

Маја 1990, тадашњи председник САД Џорџ Буш, прокламовао је тезу о „новом светском поретку“, с нескривеном тежњом да САД, као победник у „хладном рату“ и једина преостала светска суперсила, имају водећу улогу у том „поретку“. Нешто касније, у јесен 1991, познати амерички политолог и високи државни функционер у неколико ранијих америчких администрација Пол Нице, обнародовао је ту тежњу. Он је написао: „Више од четрдесет година, спољна и војна политика САД вођена је једним централним циљем – да САД буду на челу изградње једног међународног светског поретка заснованог на либералној економији и демократским институцијама“.²⁹

Изградњи „новог светског поретка“ САД пришле су са позиција суперсиле и с ослоном на властиту економску и војну моћ, политички и информативни утицај у свету, али и на међународне организације, савезничке и пријатељске земље. Ради ефикасног коришћења те моћи и утицаја разрадиле су и усвојиле стратегију (националну и војну), која је глобална по карактеру и регионална по усмерењу. Први и највећи успех америчке стратегије после „хладног рата“ постигнут је у рату у Персијском заливу. Не ради се само о „тријумфалном“ исходу тога рата, већ (и пре свега) о резултату у организовању мултинационалног (политички и војни) одговора на ирачку окупацију Кувајта. У том подухвату САД успеле су да остваре потпуно јединство у најуниверзалнијој међународној заједници – Уједињеним нацијама, и да потврде своју водећу улогу не само у НАТО-у него и у много ширим међународним размерама.

Успеси у Персијском заливу дали су снажан подстрек САД у истрајавању на изградњи „новог светског поретка“, а искуства из тог рата војни планери и стратеги САД искористили су за формулисање и усвајање нових доктринарних концепата. Искуства из рата у Персијском заливу, нарочито када се ради о ангажовању светског јавног мњења, међународних организација, пријатељских и савезничких држава, САД покушавају да примене и у „решавању“ југословенске кризе.

Стратегија САД за услове после „хладног рата“, међутим, излази далеко из оквира вођења класичних војних операција, какве су, у основи, вођене и у зони Персијског залива. Она полази од претпоставке да се може указати „потреба“ да САД, као глобална сила, „архитект“ и „градитељ“ „новог светског поретка“, реагују на разноврсне ситуације широм света, па је, сходно томе, разрађено више начина реаговања на те ситуације. Начин реаговања на „неповољан“ развој ситуације у миру, на пример, разликоваће се од реаговања на кризе које прете да прерасту у оружане сукобе, а то реаговање од ангажовања у ратним операцијама. Готово у свим тим ситуацијама учествоваће, како се предвиђа, и оружане снаге, упоредо с елементима разних органа (агенција) Владе

²⁹ Paul Nitze, *America – The Honest Broker*, Foreign Affairs, јесен 1991, стр. 3–16.

САД, као и са снагама и цивилним структурама страних земаља. Тако међувидовске, међуагенцијске и мултинационалне (коалиционе) акције и операције чине суштину актуелне војне стратегије и ратне доктрине Сједињених Америчких Држава.

За нове доктринарне концепте значајно је следеће: 1) наглашена офанзивност; 2) значајно повећана улога техничког чиниоца у рату;³⁰ 3) тежња ка избегавању непосредног ангажовања властитих снага на копну; 4) тежња да се терет војних операција пренесе на снаге савезничких и пријатељских држава и међународних организација, уз пружање америчке обавештајне, логистичке, комуникацијске, ваздушне, политичко-пропагандне и друге подршке и 5) тежња да се жељени стратегијски циљ евентуално постигне без оружане борбе – сламањем воље противника коришћењем информативних (пропагандно-психолошких) метода и средстава.

Сем ослоња на савезништво и оружане снаге других земаља у „решавању“ криза и вођењу локалних и регионалних ратова, стратегија САД велики значај придаје и развоју билатералне војне сарадње са страним земљама, нарочито са бившим чланицама ВУ и земљама које су настале на рушевинама СССР-а и СФР Југославије. Развој те сарадње мотивисан је економским (војнокономским) интересима, али и стратегијским циљевима, што се посебно потврђује настојањима САД да обезбеде војно присуство и утицај на оружане снаге балканских држава.

На садашњем степену развоја међународних односа запажа се да су САД успеле да се успешно наметну као водећа светска сила и као главни арбитар у решавању свих важнијих међународних проблема. Сходно томе, у америчкој, а делом и у светској јавности створено је уверење у способност САД да своју водећу улогу у свету задрже и у 21. веку. Међутим, наведена уверења немају довољно логичну и материјалну подлогу. Наиме, савремени свет је сувише сложен и прожет супротностима да би могао лако да се сврста под једну идеолошку, цивилизацијску и филозофску шему и да би га могла успешно водити (и њиме руководити) само једна светска сила, без обзира на то колико је снажна и утицајна.

Идеја о универзалном светском поретку није нова. Стара је готово колико су старе и цивилизације. Још су мудраци древне Кине (Мо Цу и други) замишљали „идеални свет“, који би се градио на „свеобухватној љубави“. И апостоли хришћанства су имали визију света (религиозне) универзалности. У новој историји позната су два покушаја успостављања „новог светског поретка“, мада са другачијих полазишта и различитих опредељења. Хитлерова Немачка, са својим савезницима, прибегла је том циљу употребом војне силе, а „следбеници“ марксизма – с ослон-

³⁰ Генерал Саливан каже да је свет у четвртном кварталу овог века ушао у информатично доба и, наглашава, да ће се рат у том добу значајно разликовати од рата у индустријском добу, пре свега у односу људског и техничког (Sullivan R. Gordon, Dubic M. James – *War in the Information Age*, „Military Review“ № 4/94, стр. 46–62).

цем на политичку и војну моћ. Оба покушаја завршена су с кобним последицама. Када се ради о америчком концепту „новог светског поретка“, на њега се надовезују и друге нелогичности и нереалности.

У Сједињеним Државама је, наиме, широко прихваћено гледиште, које, уосталом, емпирија потврђује, да је економска моћ база војне моћи и моћи утицаја на збивања у свету. Сједињене Америчке Државе су, неоспорно, биле, а и сада су, највећа економска сила света. Међутим, њихова економска моћ, гледана кроз учешће америчког бруто-производа у светском бруто-производу, релативно, и то доста брзо опада. Почетком шездесетих година САД учествовале су са 38 одсто у формирању светског бруто-производа, а тридесет година касније (почетком деведесетих година) њихово учешће је смањено на 18 одсто, с тенденцијом даљег опадања.

Упоредо с опадањем (релативним) економске моћи САД, јача економска моћ неких регионалних сила и групација земаља. Западноевропски и пацифичко-азијски региони остављају САД иза себе по брзини економског развоја и економској моћи уопште. Између њих су Русија, која се економски опоравља, и Кина, која убрзано повећава своју економску и војну моћ.

Сједињене Америчке Државе се сада распињу између Европе и Азије, односно између Атлантика и Пацифика. Настоје да задрже водећу улогу у НАТО-у, доминантан положај на Далеком истоку и снажан утицај на Блиском и Средњем истоку. У тим настојањима, међутим, наилазе на велике проблеме, које покушавају да реше применом разноврсних метода и средстава, понекад и стварањем ситуације или услова који „захтевају“ њихово присуство и утицај.

После губитка непријатеља НАТО ушао је у озбиљну функционалну, структуралну и друге кризе, па би европске земље чланице тешко решиле тај проблем без присуства и водеће улоге Сједињених Држава. Тако, што су проблеми у односима између европских земаља НАТО-а већи, то је и потреба за америчким присуством и лидерством већа. Одатле америчка инсистирања на ширењу НАТО-а, јер: већи број чланица – више проблема, а више проблема – већа потреба за присуством и лидерством Сједињених Држава.

Односи САД са земаљама Далеког истока не почивају на чврстим основама. Јапану више не прети опасност са северозапада, па своје односе са САД са војног (одбрамбени) све више усмерава на економско поље, а проблеми у тим односима све су очигледнији. Покушаји САД да утичу на унутрашње односе у Кини потенцирањем „људских права“ остали су без успеха. После 1997. године, када ће се Кини прикључити Хонгконг (потенцијално, касније можда и Тајван), Кина ће сигурно заузети треће место у свету по економској и војној моћи, што Америци задаје велике проблеме.

Односи на релацији Москва – Вашингтон такође пролазе кроз извесну трансформацију. Првобитно следбеник америчке политике у решавању међународних проблема, Русија почиње да излази на међу-

народну сцену и као самосталан субјекат саобразно свом геостратегијском положају, привредном потенцијалу и војној моћи.

Најзад, поставља се питање унутрашњег развоја САД, које су дуго словиле као најбогатија земља и симбол демократије. Те атрибуте, али и неке друге, САД већ су изгубиле. Релативно економско заостајање огледа се и у томе што су са првог, пале на седмо место по висини националног дохотка по становнику. Амерички тип демократије (двопартијски систем), који даје предност богаћењу релативно малог броја људи у односу на социјални статус огромне већине становника, постаје све конзервативнији и заостаје за демократијама земаља западне Европе. Социјална и здравствена заштита грађана САД лошије је решена него у другим индустријски развијеним земљама и бившим социјалистичким земљама. Заостале и запуштене четврти, извори криминала, посебна су карактеристика великих америчких градова. Сједињене Државе су, као раније СССР, веома много ангажоване на спољним пословима, умногоме на рачун решавања унутрашњих проблема. Финансирање изузетно развијене политичко-пропагандне и обавештајне делатности, помоћ оданим и борба против неоданих режима и настављање наоружавања с незнатно смањеним улагањима води САД у све већу унутрашњу задуженост, која сада износи више од 4.000 милијарди долара. У основи, САД успешно су решиле питање међународних односа, али оне постају етнички све сложеније друштво. Социјални проблеми и проблеми међуетничких односа, посебно на југу земље, већ производе одређене елементе унутрашње нестабилности.

Наведене и друге околности не нуде сигурну и трајну водећу улогу САД у градњи „новог светског поретка“. У садашњим условима, међутим, оне имају веома значајан, ако не и доминантан утицај на међународна збивања, што се потврђује и на примеру „вођења“ југословенске кризе. Та чињеница се не може превидети, и мора се сагледавати са свих страна ради изналажења што повољнијег положаја у овом узбурканом свету, а будућност ће показати реалност или ирационалност амбиција садашње америчке администрације.